

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

СПРАВА "ВАЩЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ"

(Заява № 26864/03)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

26 червня 2008 року

Це рішення стане остаточним за обставин, викладених у п. 2 статті 44 Конвенції.
Воно може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Ващенко проти України»

Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

п. П. Лоренцен (Mr P. Lorenzen), Голова,
п. Р. Маруст (Mr R. Maruste),
п. К. Юнгвірт (Mr K. Jungwiert),
п. В. Буткевич (Mr V. Butkevych),
п. М. Віллігер (Mr M. Villiger),
пані М. Лазарова-Трайковська (Mrs M. Lazarova Trajkovska),
пані З. Калайджієва (Mrs Z. Kalaydjieva), судді,
та пані К. Вестердік (Mrs. C. Westerdiek), Секретар секції,
після обговорення за зачиненими дверима 3 червня 2008 року,
вносить таке рішення, що було прийняте того ж дня:

ПРОЦЕДУРА

1. Справа порушена за заявою (№ 26864/03), поданою до Суду проти України відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція) громадянином України Віктором Олексійовичем Ващенко (далі — заявник) 11 червня 2003 року.
2. Уряд України (далі — Уряд) був представлений його Уповноваженим — п. Юрієм Зайцевим та заступником Міністра юстиції пані Валерією Лутковською.
3. 10 січня 2007 року Суд вирішив направити Уряду скарги щодо тривалості цивільного та кримінального провадження та відсутності ефективних засобів юридичного захисту щодо тривалості цивільного провадження. Відповідно до положень пункту 3 статті 29 Конвенції Суд вирішив розглядати питання щодо прийнятності та суті заяви одночасно.

ЩОДО ФАКТІВ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

4. Заявник народився в 1953 році та проживає у м. Мелітополі.

A. Цивільне провадження

5. У вересні 1994 року заявнику, звільненому з військової частини як офіцеру запасу було надано в піднайм дві квартири у новозбудованому будинку, будівництво якого фінансувалось органами місцевого самоврядування та частково його колишнім роботодавцем — військовою частиною.
 6. 17 жовтня 1995 року заявник звернувся зі скаргою до Мелітопольського міського суду Запорізької області, стверджуючи, що надані йому квартири знаходились у непридатному для життя стані та що він відремонтував їх за власні кошти і тому має право на матеріальне та моральне відшкодування.
- В ході провадження близько 20 разів заявник змінював суму свого позову. Військова частина А-0325, виконавчий комітет Мелітопольської міської ради, акціонерне товариство «Мелітопольбуд» та виробничо-житлове ремонтно-експлуатаційне об'єднання були викликані до суду як відповідачі по цій справі. Пізніше військовою частиною було замінено на Міністерство оборони України.

7. 28 травня 1997 року Мелітопольський міський суд виніс ухвалу про призначення судово-технічної експертизи зазначених квартир. У період з травня 1997 року до травня 1998 року в зв'язку з триваючою експертизою судові засідання не призначались.
8. 16 березня 1999 року суд відхилив позов заявника. Зокрема, суд зазначив, що заявник не довів, що дані квартири мали недоліки, які зумовили непридатний для життя стан квартир. Крім того, знаючи про стан цих квартир до вселення, заявник не скористався нагодою витребувати інше житло. Більше того, заявник належним чином документально не оформляв недоліки, які він виправив, та витрати, яких він зазнав.
9. 29 квітня 1999 року Запорізький обласний суд¹ скасував це рішення та направив справу на новий розгляд, встановивши, що суд не в повній мірі вивчив обставини справи.
10. 27 березня 2002 року Мелітопольський міський суд виніс ухвалу про призначення судово-медичної експертизи, в зв'язку з твердженнями заявника про погіршення стану здоров'я членів його сім'ї через проживання в цих квартирах.
11. 17 лютого 2003 року Мелітопольський міський суд відмовив у задоволенні позову заявника з тих самих підстав, що були викладені в рішенні від 16 березня 1999 року. Крім того, суд встановив, що цей позов був поданий з пропуском строку позовної давності.
12. У період з жовтня 1995 року до лютого 2003 року Мелітопольський міський суд призначив всього 50 судових засідань, 40 з яких було призначено після вересня 1997 року, тобто дати, коли Конвенція набрала чинності для України. Близько 15 судових засідань було відкладено через неявку одного або більше відповідачів або за клопотаннями відповідачів про відкладення розгляду справи. Приблизно 5 судових засідань було відкладено для того, щоб суд та відповідачі мали можливість ознайомитись зі змінами до позовних вимог заявника. 3 судові засідання було відкладено за клопотанням заявника. 7 разів суд ініціював відкладення розгляду справи з різних причин. Більшість судових засідань було призначено з інтервалом від декількох днів до двох місяців. У чотирьох випадках перерва між судовими засіданнями становила від чотирьох до шести місяців.
13. 22 травня 2003 року апеляційний суд залишив без змін рішення від 17 лютого 2003 року. В червні 2003 року заявник подав касаційну скаргу.
14. 1 вересня 2004 року Верховний Суд відмовив у задоволенні касаційної скарги.

В. Кримінальне провадження

15. 24 липня 2001 року Мелітопольський районний відділ УМВС України в Запорізькій області передав до Мелітопольського міського суду справу про вчинення адміністративного правопорушення заявником. Зокрема, було встановлено, що 18 червня 2001 року біля полудня заявник та пан В. С. відвідали пана Е. Ш., голову Мелітопольського районного суду Запорізької області, для обговорення цивільної справи пана В. С. Заявник почав сперечатись з паном Е. Ш. та відмовився залишити його кабінет, коли той попросив його це зробити. Коли пан Е. Ш. вийшов в коридор, заявник прослідував за ним, не припиняючи говорити про непрофесіоналізм та нечесність працівників суду. Декілька інших суддів та персонал суду, почувши шум, вийшли до коридору, щоб заспокоїти заявника. Працівники викликали міліцію, але заявник залишив приміщення суду до їх приїзду. Цей інцидент тривав близько півтори години.
16. 16 серпня 2001 року Мелітопольський міський суд встановив, що поведінку заявника може бути кваліфіковано як хуліганство за Кримінальним кодексом 1960 року, що діяв на момент вчинення правопорушення. Суд закрити адміністративне провадження та направив справу прокурору м. Мелітополя для вирішення питання про порушення кримінальної справи.
17. 1 вересня 2001 року набрав чинності новий Кримінальний кодекс.
18. 30 жовтня 2001 року порушено кримінальну справу за обвинуваченням у хуліганстві за старим Кримінальним кодексом.

¹ 3 липня 2001 року — апеляційний суд Запорізької області.

19. 28 листопада 2001 року слідчий закрити кримінальну справу через відсутність складу злочину в діях заявника.
20. 23 грудня 2001 року старший слідчий скасував цю постанову та передав справу іншому слідчому.
21. 18 квітня 2002 року новий слідчий змінив обвинувачення з хуліганства на образу судді за старим Кримінальним кодексом. Зокрема, він зауважив, що обвинувачення в хуліганстві передбачає порушення громадського порядку, в той час як у справі, яка розглядається, не було доказів того, що інцидент, який стався біля полудня, власне порушив діяльність суду. В ту саму дату слідчий закрити справу з огляду на те, що після прийняття нового Кримінального кодексу образа судді вже не була кримінальним правопорушенням.
22. 21 серпня 2002 року прокуратура скасувала це рішення та відновила провадження. Справу було передано іншому слідчому.
23. 25 листопада 2002 року новий слідчий закрити справу, по суті, з тих самих підстав, що вказані вище.
24. 16 жовтня 2003 року прокуратура скасувала цю постанову та відновила провадження у справі.
25. 31 жовтня 2003 року слідчий змінив обвинувачення на хуліганство за новим кодексом.
26. 5 листопада 2003 року щодо заявника обрано запобіжний захід у вигляді підписки про невийїзд. Пізніше справу було передано до Мелітопольського міського суду.
27. 19 квітня 2004 року Мелітопольський міський суд повернув справу на додаткове розслідування. Зокрема, суд встановив, що матеріали справи не містили достатньо інформації стосовно того, чи став інцидент причиною порушення діяльності Мелітопольського районного суду.
28. 30 червня 2004 року обласний суд залишив цю постанову без змін. Цю справу було передано новому слідчому.
29. 27 квітня 2005 року слідчий, не виявивши доказів того, що діяльність суду дійсно було порушено поведінкою заявника, змінив обвинувачення на образу судді за Кримінальним кодексом 1960 року та закрити справу з огляду на декриміналізацію даного правопорушення.
30. 20 червня 2006 року старший слідчий виніс постанову про відновлення провадження.
31. 20 жовтня 2006 року слідчий закрити справу через відсутність будь-якої ознаки злочину у поведінці заявника.
32. 7 листопада 2006 року прокуратура скасувала цю постанову.
33. 4 грудня 2006 року слідчий передав справу до Мелітопольського міського суду для вирішення питання про звільнення заявника від кримінальної відповідальності у зв'язку із декриміналізацією порушення.
34. 18 січня 2007 року Мелітопольський міський суд відмовив у задоволенні подання. Зокрема, суд зазначив, що кримінальну справу щодо заявника порушено після набрання чинності новим Кримінальним кодексом, тому заявнику не могло бути пред'явлено обвинувачення за старим кодексом. Суд повернув справу органам досудового слідства для заміни формулювання обвинувачення. Крім того, суд вирішив, що заявник має залишитись під підпискою про невийїзд.
35. 12 березня 2007 року Обласний суд залишив цю постанову без змін.
36. До вересня 2007 року остаточне рішення у справі заявника ухвалено не було.

ЩОДО ПРАВА

I. ЩОДО ПРИЙНЯТНОСТІ

A. Стверджені порушення пункту 1 статті 6 та статті 13 Конвенції щодо тривалості провадження та щодо відсутності ефективних засобів юридичного захисту

37. Заявник скаржився, що тривалість цивільного та кримінального проваджень була несумісною із вимогою «розумного строку», передбаченою пунктом 1 статті 6 Конвенції. Він також скаржився на відсутність ефективних засобів юридичного захисту щодо його скарги на тривалість цивільного провадження. Відповідні положення передбачають таке:

Пункт 1 статті 6

«Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи... незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру...»

Стаття 13

«Кожен, чий права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження».

38. Суд зазначає, що ці скарги не є очевидно необґрунтованими в сенсі пункту 3 статті 35 Конвенції. Він також зазначає, що вони не є неприйнятними з будь-яких інших підстав. Таким чином, Суд визнає їх прийнятними.

В. Інші стверджувані порушення Конвенції

39. Заявник також скаржився за пунктом 1 статті 6 та статтею 8 Конвенції на несправедливий результат цивільного провадження у його справі.

40. Уважно дослідивши зауваження заявника, виходячи з сукупності наявних матеріалів, Суд не встановив в тій мірі, в якій він є повноважним вивчати заявлені скарги, жодних ознак порушення прав та свобод, викладених Конвенції.

41. Відповідно ця частина заяви має бути відхилена як очевидно необґрунтована відповідно до пунктів 1, 3 і 4 статті 35 Конвенції.

II. ЩОДО СУТІ

A. Стверджувані порушення пункту 1 статті 6 щодо тривалості проваджень

42. Уряд зауважив, що тривалість обох проваджень у справі заявника не була нерозумною.

43. Заявник не погодився.

44. Суд знову нагадує, що розумність тривалості провадження повинна оцінюватись в світлі обставин справи та з урахуванням таких критеріїв: складність справи, поведінка заявника та компетентних органів, важливість предмета розгляду для заявника (див., серед багатьох інших рішень, «Фрідлендер проти Франції» (Frydlender v. France), № 30979/96, п. 43, та «Пеліс'є та Сассі проти Франції» (Pelissier and Sassi v. France), № 25444/94, п. 67, 1999-II).

1. Цивільне провадження

45. Суд зазначає, що заявник звернувся з цивільним позовом по даній справі у жовтні 1995 року. Однак період, який має братися до розгляду, почався тільки з 11 вересня 1997 року, коли для України набуло чинності право на індивідуальні звернення. Однак, оцінюючи розумність тривалості провадження після зазначеної дати, потрібно взяти до уваги стан провадження на той час.

46. Період, який розглядається, закінчився 1 вересня 2004 року. Отже, він тривав близько 7 років в судах трьох інстанцій.

47. Суд зазначає, що провадження було дещо складним, зокрема з огляду на кількість відповідачів та неодноразові зміни заявником своїх позовних вимог. В той же час Суд доходить висновку, що значні затримки мали місце в зв'язку з поведінкою органів державної влади. Зокрема, Суд звертає увагу на деякі значні перерви в призначених судових засіданнях; на значну кількість відкладених судових засідань, викликаних поведінкою державних відповідачів або ініційованих судом першої інстанції; на те, що касаційна скарга заявника не розглядалась протягом року; на повернення справи на новий розгляд в зв'язку з недостатнім вивченням справи судом першої інстанції.

48. Суд вже неодноразово встановлював порушення пункту 1 статті 6 Конвенції в справах, в яких порушуються подібні питання (див. «Павлюлинець проти України» (Pavlyulynets v. Ukraine), № 70767/01, пп. 49–50, рішення від 6 вересня 2005 року; «Карнаушенко проти України» (Karnaushenko v. Ukraine), № 23853/02, п. 59, рішення від 30 листопада 2006 року; «Мороз та інші проти України» (Moroz and Others v. Ukraine), № 36545/02, п. 60, рішення від 21 грудня 2006 року, та «Огурцова проти України» (Ogurtsova v. Ukraine), № 12803/02, п. 59, рішення від 1 лютого 2007 року).

49. Розглянувши всі матеріали по справі та звертаючи увагу на прецедентну практику Суду по аналогічних справах, Суд вважає, що по даній справі тривалість цивільного провадження була надмірною та не відповідає вимозі «розумного строку».

50. Таким чином, мало місце порушення пункту 1 статті 6.

2. Кримінальне провадження

51. Суд нагадує, що період, який має братись до уваги при визначенні тривалості кримінального провадження, починає перебіг з дня пред'явлення особі «обвинувачення» в автономному та фактичному значенні цього терміну. Цей період закінчується днем встановлення обґрунтованості обвинувачення або припинення провадження (див. «Рохліна проти Росії» (Rohlina v. Russia), № 54071/00, п. 81, рішення від 7 квітня 2005 року, та «Антоненков та інші проти України» (Antononkov and Others v. Ukraine), № 14183/02, пп. 32–33, рішення від 22 листопада 2005 року). Суд також нагадує, що поняття «обвинувачення» для цілей пункту 1 статті 6 може бути визначене як офіційне доведення до відома особи компетентним органом твердження про вчинення цією особою правопорушення, яке нормою загального характеру визнається осудним і за яке встановлюється відповідальність карного та попереджувального характеру (див. «Фоті та інші проти Італії» (Foti and Others v. Italy), серія А № 56, п. 53, рішення від 10 грудня 1982 року, та «Озтурк проти Німеччини» (Ozturk v. Germany), серія А № 73, п. 53, рішення від 21 лютого 1984 року).

52. У даній справі «розумний строк», у сенсі пункту 1 статті 6 Конвенції, починається з липня 2001 року, коли заявника було обвинувачено у вчиненні адміністративного правопорушення. До вересня 2007 року цей період не закінчився. До того часу провадження тривало три роки, виключаючи періоди, коли рішення про припинення провадження були чинними.

53. Суд зазначає, що справу було закрито та відновлено кілька разів, що свідчить про серйозні недоліки системи кримінального обвинувачення (див., *mutatis mutandis*, «Баглай проти України» (Baglay v. Ukraine), № 22431/02, п. 31, рішення від 8 листопада 2005 року, та «Стоянова та Недельку проти Румунії» (Stoianova and Nedelcu v. Romania), № 77517/01 та № 77722/01, п. 20, ЄСПЛ 2005-...). Крім того, те, що органи державної влади після розслідування, яке тривало протягом кількох років, не передали до суду справу, готову до судового розгляду, або не припинили переслідування заявника згідно з відповідним законом, свідчить про недостатню сумлінність з їх боку (див., серед інших рішень, «Іванов проти України» (Ivanov v. Ukraine), № 15007/02, пп. 74–75, рішення від 7 грудня 2006 року).

54. Беручи до уваги матеріали справи та практику Суду, Суд встановлює, що тривалість кримінального провадження у даній справі перевищує строк, який може вважатись «розумним».

55. Таким чином, мало місце порушення 1 статті 6.

В. Стверджуване порушення статті 13 Конвенції

56. Уряд зауважив, що стаття 13 не застосовується до обставин в даній справі, оскільки заявник не виклав аргументованої скарги за пунктом 1 статті 6.

57. Заявник не погодився.

58. Суд повторює, що стаття 13 гарантує право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі в разі стверджуваного порушення вимоги пункту 1 статті 6, а саме — розглянути справу впродовж розумного строку (див. «Кудла проти Польщі» (Kudla v. Poland), № 30210/96, п. 156). Уряд не навів будь-якого засобу юридичного захисту, доступного заявнику.

59. Суд вважає, що в даній справі було порушення статті 13 Конвенції в зв'язку з відсутністю засобів юридичного захисту на національному рівні, за допомогою яких заявник міг би отримати рішення, яке б підтверджувало його право на розгляд його справи протягом розумного строку, передбаченого пунктом 1 статтею 6 Конвенції.

ІІІ. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

60. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

А. Шкода

61. Заявник вимагав 9 305 990 євро матеріальної та моральної шкоди.

62. Уряд не погодився з вимогами заявника.

63. Суд не встановив причинного зв'язку між констатованим порушенням та матеріальною шкодою, яка вимагається. Відповідно Суд відхиляє вимогу щодо виплати матеріальної шкоди. Проте Суд вважає, що заявник мав би зазнати моральної шкоди. Здійснюючи свою оцінку на засадах справедливості, Суд присуджує заявнику 2600 євро відшкодування моральної шкоди.

В. Судові витрати

64. Заявник не виклав жодної окремої вимоги з цього приводу. Відповідно Суд нічого не присуджує.

С. Пеня

65. Вирішує, що пеня, яка нараховуватиметься у разі несвоєчасної сплати, має дорівнювати граничній позичковій ставці Європейського центрального банку плюс три відсоткові пункти.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Оголошує* скарги щодо надмірної тривалості цивільного та кримінального провадження та відсутності засобів юридичного захисту щодо тривалості цивільного провадження прийнятними, а решту заяви — непринятною;

2. *Постановляє*, що у цій справі мало місце порушення пункту 1 статті 6 Конвенції щодо тривалості цивільного провадження;

3. *Постановляє*, що у цій справі мало місце порушення пункту 1 статті 6 Конвенції щодо тривалості кримінального провадження;

4. *Постановляє*, що було порушення статті 13 Конвенції щодо відсутності ефективних засобів юридичного захисту стосовно тривалості цивільного провадження;

5. *Постановляє*, що:

(a) протягом трьох місяців з дня, коли рішення стане остаточним відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач має сплатити заявнику 2600 (дві тисячі шістсот) євро відшкодування моральної шкоди. Цю суму має бути конвертовано в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу, з урахуванням будь-якого податку, який може бути стягнутий із зазначеної суми;

(b) після спливу вищезазначених трьох місяців і до остаточного розрахунку на зазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (simple interest) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, що діятиме в період несплати, плюс три відсотки;

6. *Відхиляє* решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

Вчинено англійською мовою та повідомлено письмово 26 червня 2008 року відповідно до пп. 2 та 3 правила 77 Регламенту Суду.

К. ВЕСТЕРДІК (Claudia Westerdiek)
Секретар

П. ЛОРЕНЦЕН (Peer Lorenzen)
Голова